

Список літератури

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.
2. Офіційний сайт International Trade Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.intracen.org>>.
3. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період. – К.: НІСД, 2011. – 72 с.
4. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ua-info.biz/legal/basejw/ua-qmtipe/index.htm>>.

УДК 336.72:330.342.001.36

Кухтій Л.П. (Дніпропетровський університет ім. А. Нобеля, Дніпропетровськ)

ВІДОБРАЖЕННЯ В ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЯХ СПІВВІДНОШЕННЯ СПОЖИВАННЯ І ЗАОЩАДЖЕННЯ В СИСТЕМІ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОПОРЦІЙ

Проблема макроекономічної рівноваги в умовах ринкової економіки відіграє значну роль. Досягнення макроекономічної рівноваги тісно пов'язане з досягненням повної зайнятості, стабільності цін і економічного зростання.

Ключові слова: *рівновага, споживання, заощадження, дохід, інвестиції, безробіття, інфляція.*

Найоптимальніша макроекономічна пропорціональність є загадкою, вирішення б якої дало неймовірний ефект на все наше розуміння економіки як науки. Ми б навчилися боротися з економічними кризами і спадами національних економік, знищили інфляцію та безробіття. Ми розробили б безпомилковий механізм економічного процвітання і зростання. Змогли б підняти економіку бідних країн і правильно розпорядитися природними ресурсами. У результаті багато проблем залишилися б у далекому минулому.

Проблемам формування макроекономічної пропорціональності присвячені роботи відомих вчених, зокрема А. Сміта, Т. Мальтуса, Д. Міля, Ж.-Б. Сея, Д. Брейді і Р. Фрідмана, Д. Рикардо, Дж. Дюзенбері, І. Фішера, Ф. Модільяні, М. Флевіна.

Метою статті є дослідження та порівняння економічних теорій, які відображають співвідношення споживання і заощадження в системі макроекономічних пропорцій, та визначити, які саме макроекономічні фактори можуть впливати на формування заощаджень населення, а які фактори впливають на політику банків щодо встановлення відсотків.

Споживання і заощадження відіграють визначну роль в економічній політиці будь-якої держави. Країни в яких значний відсоток своїх доходів інвестують і відповідно менший відсоток споживають, досягають високих темпів зростання національної економіки. І навпаки, країни, що споживають більший від-

соток від своїх доходів та інвестують менший, розвиваються набагато повільніше.

Ринок заощаджень регулюється за допомогою взаємодії пропозиції заощаджень і попиту на інвестиції. Від раціональності формування та ефективності використання заощаджень залежить економічний розвиток суспільства в цілому.

Проте заощадження не тільки важливе, але й значуще джерело ресурсів, необхідних для реструктуризації та оздоровлення вітчизняної економіки. Вирішальною тут, звичайно ж, є ставка процента.

Різні економічні школи мають різні погляди на цю проблему.

У класичній (і неокласичній) моделі економічної рівноваги розглядається взаємозв'язок між заощадженнями та інвестиціями.

Збільшення доходів стимулює зростання заощаджень, перетворення заощаджень в інвестиції збільшує обсяг виробництва та зайнятості. У результаті знову зростають доходи, а разом з тим і заощадження, і інвестиції.

На кожному ринку, на думку представників класичної теорії, є одна ключова змінна (ціна P , відсоток r , заробітна плата W/P), що забезпечує рівноважність ринку.

Згідно з класичною економічною теорією, основним фактором, який визначає динаміку заощаджень та інвестицій, є ставка відсотка: якщо вона зростає, тоді домашні господарства більше заощаджують і менше споживають. Зростання заощаджень призводить до зниження ціни позики, що тим самим забезпечує збільшення інвестицій. Унаслідок перетворення заощаджень в інвестиції збільшуються обсяг виробництва та зайнятості.

Але все ж таки між заощадженнями одних і використанням цих засобів іншими може виникнути розрив. Якщо частина доходів заощаджується, то вона не споживається. Щоб споживання зростало, заощадження повинні трансформуватися в інвестиції. Якщо цього не відбувається, то тоді стримується зростання валового продукту. Як наслідок, знижуються доходи та попит.

Крім того, заощадження порушують макроекономічну рівновагу між сукупним попитом і сукупною пропозицією. Як результат, якщо інвестицій більше ніж заощаджень, виникає загроза інфляції. Якщо ж навпаки, то уповільнюється збільшення валового продукту.

Згідно з кейнсіанською економічною теорією, не ставка відсотка, а розмір доходу є основним фактором, який визначає динаміку споживання та заощадження. При цьому заощаджується та частина доходу, яка залишається у споживача після всіх споживчих видатків. Ставка відсотка відіграє досить незначну роль щодо впливу доходу на споживання та заощадження.

«Лише деякі люди, – відзначив Д.М. Кейнс, – змінюють свій спосіб життя лише тому, що рівень процентної ставки знизився з п'яти до чотирьох» [3, с. 825].

Основні постулати моделі:

- зі зростанням доходів частка споживання скорочується;
- населення з більшими доходами виділяють на заощадження більше коштів, ніж бідні люди;
- споживання залежить від поточних доходів.

Насамперед Дж.М. Кейс виявив фактори, що визначають умови макрорівноваги. Це сукупна пропозиція та сукупний попит і пов'язані з ними сукупне споживання, заощадження та нагромадження (сукупні інвестиції).

Сукупний попит (AD) змінюється під впливом динаміки цін. Чим вище рівень цін, тим менші запаси грошей у споживачів.

Між розмірами сукупного попиту та рівнем цін є і зворотна залежність: збільшення попиту на гроші спричиняє зростання відсоткової ставки.

Таким чином, функція споживання базується на трьох основних постулатах, які описують поведінку домогосподарств у процесі споживання:

1. Гранична схильність до споживання c змінюється від нуля до одиниці. Кейнс вважав, що люди схильні зазвичай збільшувати своє споживання зі зростанням доходу, але не тією ж мірою, якою зростає дохід.

2. Зі зростанням доходу середня схильність до споживання знижується. Він стверджував, що «зростання доходу супроводжується збільшенням заощаджень у більших масштабах, а зниження доходу – зменшенням заощаджень у більших масштабах, аніж це має місце протягом тривалого періоду» – упродовж коротких проміжків часу.

3. Основою споживчих видатків населення є їх поточний використовуваний дохід. Кейнс наголошував на тому, що «короткотривалі зміни у споживанні залежать головним чином від рівня поточного доходу».

Як правило, загальний обсяг споживання залежить від загального обсягу доходу. Таким чином, згідно з кейнсіанською теорією, значну роль відіграє психологічний фактор, оскільки люди схильні збільшувати своє споживання зі зростанням доходу.

Як відомо Ж.-Б. Сей намагався деталізувати окремі елементи і механізм дії класичної «моделі» економічного кругообігу. Він вважав, що фактором, який визначає рівень доходу і зайнятості населення, є пропозиція товарів. При цьому всі заощадження населення та інвестиції рівні ($S = I$).

Д. Брейді і Р. Фрідман показали, що рівень споживчих видатків домогосподарства визначається не його поточним доходом, а скоріше доходом, який розглядається відносно загального середнього доходу.

Свої сподівання на прогрес суспільства та покращання життя населення, А. Сміт пов'язував з накопиченням капіталу. Для накопичення капіталу найважливішою властивістю людини є прихильність до економії та ощадливості. Марнотратство А. Сміт засуджував. «Кожний марнотрат є ворогом суспільного блага, а кожна бережлива людина – суспільним благодійником», – вважав А. Сміт [1, с. 605].

У всякому разі, якщо для А. Сміта споживання певною мірою є як неминучим «злом», відволікаючи більшу частину ресурсів від їх вкладання в нарощування виробництва, то Д. Рикардо вважає економічно значущим як споживання, так і накопичення, а також рівнозначними для економіки. Відмова від споживання заради накопичення, безсумнівно, не підтримувалася Д. Рикардо, оскільки внаслідок цього могли відбутися негативні явища в економіці.

Дж. Дюзенбері запропонував гіпотезу відносного доходу. Він доповнив аналіз Д. Брейді та Р. Фрідман ефектом наслідування та визначив дохід у попе-

редні часові періоди як один з найважливіших факторів поведінки споживача. Споживання у певному часовому періоді є функцією від споживання інших осіб, груп чи споживання в іншому часовому періоді.

На нашу думку, гіпотезу відносного доходу можна умовно поділити на дві частини.

По-перше, Дж. Дюзенбері вважав, що середня схильність особи до споживання визначається його становищем у родинному розподілі доходу.

У рамках кожної групи прибутків цей показник є константою. Змінюється він лише тоді, коли домогосподарства переходять з однієї групи доходів в іншу. У той час як розподіл доходу залишається незмінним у довгостроковому періоді, середня схильність до споживання буде сталою. Отже, незважаючи на те, що збільшення родинного розподілу доходу передбачає зниження середньої схильності до споживання, проте, в довгостроковому періоді наскрізна функція споживання переміщується праворуч і вгору, тим самим компенсуючи зменшення середньої схильності до споживання.

По-друге, він зосереджує увагу на поясненні форми короткострокової функції споживання. У період економічного спаду, коли доходи населення знижуються, домогосподарства намагаються втримати свої споживчі видатки на рівні, який відповідає їх життєвим стандартам. Як наслідок, споживання населення знижується набагато повільніше, ніж зменшуються їх доходи, а середня схильність до споживання зростає.

Таким чином, споживання визначається не поточним доходом, а розміром доходу відносно доходів інших домогосподарств і рівнем доходу у попередніх часових періодах.

Згідно з теорією процента І. Фішера, споживання умовно поділено на два періоди – поточний і майбутній. Споживач здійснює свої видатки, посилаючись не лише на поточний дохід, а й на дохід, який він сподівається отримати у майбутньому.

Отже, населення може споживати менше, ніж заробляє в першому періоді, заощаджуючи на користь другого періоду, або навпаки, населення може брати позику під дохід, який отримає в майбутньому, бажаючи підвищити рівень поточного споживання.

Міжчасове бюджетне обмеження графічно представлене на рисунку 1 відрізком AB [4, с. 120].

Точки, де міжчасова бюджетна пряма перетинається з осями координат, показують надзвичайні випадки споживання. У точці B особа споживає весь сукупний дохід у поточному періоді, нічого не залишаючи на майбутнє. Тоді $Y_1 + Y_2/(1+r)$ є його споживчими видатками. У точці A індивід заощадив весь дохід, зароблений у першому періоді, у другому споживає $Y_1(1+r) + Y_2$. Нахил міжчасової бюджетної прямої визначається процентною ставкою $(1+r)$.

На думку І. Фішера, здебільшого звичайний споживач знаходиться на відрізку між крайніми точками A і B . У точці F особа споживає стільки, скільки заробляє, не заощаджуючи на майбутнє та не беручи позику. Ліворуч від точки F знаходиться людина, яка схильна заощаджувати на користь майбутнього. Лю-

дина, яка віддає перевагу споживанню поточного доходу, знаходиться праворуч від точки F .

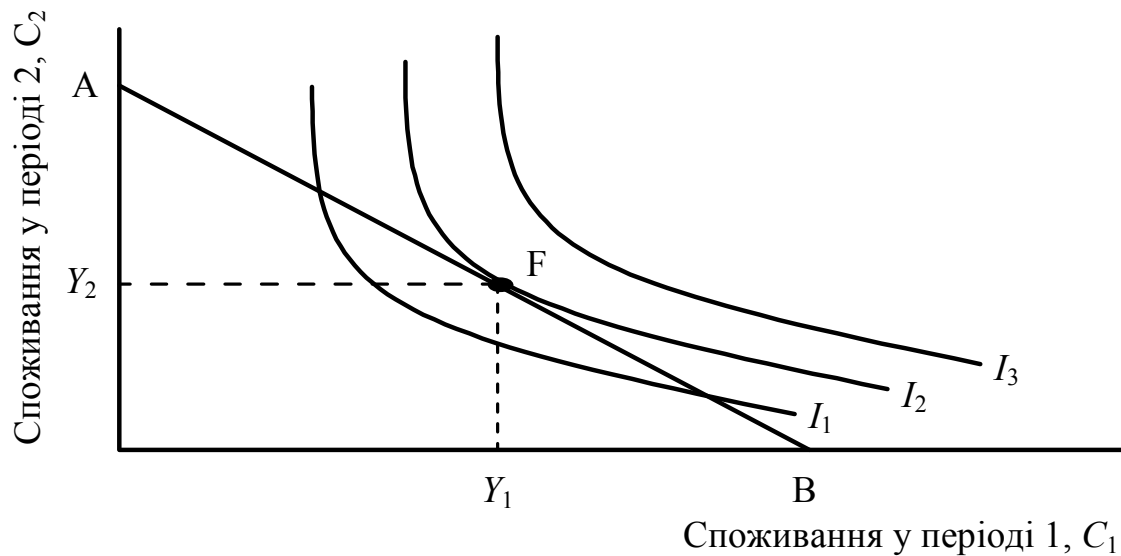

Рисунок 1 – Міжчасове бюджетне обмеження, карта кривих байдужості

Іншою частиною моделі є карта кривих байдужості (I_1 , I_2 , I_3 рисунок 1), яка відображає область бажаного споживання (індивідуальні смаки та уподобання особи). Особливістю системи уподобань споживача є його здатність жертвувати споживанням в одному часовому періоді заради більшого споживання у майбутньому періоді.

Порівняння можливого і бажаного споживання дає можливість визначити оптимальний вибір раціонального споживача, що досягається в точці дотику міжчасової бюджетної прямої та кривої байдужості.

Слід зауважити, що модель міжчасового вибору показує, що поточне споживання залежить не від поточного доходу, а від поточної вартості доходів теперішнього і майбутнього періодів.

Вплив процентної ставки на споживання населення можна поділити на три складові – ефект заміщення, ефект доходу та ефект багатства.

Ефект заміщення полягає у зміні споживання. Таким чином, у разі підвищення процентної ставки майбутнє споживання стає дешевшим, що робить його для особи привабливішим порівняно з поточним споживанням.

Збільшення ставки за відсотками призводить до виникнення ефекту доходу: ціна майбутнього споживання зменшується за незмінного рівня сукупних грошових ресурсів, що дає змогу як позикодавцеві, так і позичальникові збільшити споживання.

Ефект багатства виникає в результаті зміни вартості сукупних грошових ресурсів. Якщо процентна ставка зростає, та поточна вартість сукупного доходу знижується. У наслідок цього зменшується споживання в обох часових періодах.

Отже, проаналізувавши теорію процента І. Фішера, можна зробити такий висновок: вплив процентної ставки на споживчі витрати населення теоретично передбачити не можна.

Ще одним важливим фактором обсягу споживання є багатство. Порівняємо двох споживачів, що заробляють по 3500 гривень за місяць. Один із них має 10000 гривень заощаджень в банку, проте як інший зовсім немає заощаджень. Перший споживач може використовувати частину багатства, тоді як у другого такої можливості немає [2, с. 125]. Ефект багатства або майна свідчить про те, що більше багатство спричиняє більше споживання.

Деякі економісти вважають, що заощадження зменшуються в той час, коли є нульова норма доходу на заощадження. Професор Гарварда і голова економічних радників президента Рейгана Мартін Фельдстейн стверджував, що розвинена, стабільна система соціального захисту негативно впливає на особисті заощадження, оскільки сподіваючись отримувати велику державну пенсію за віком, ми менше заощаджуємо на старість.

Безсумнівно, що багатство, сподівання, постійний дохід, соціальні фактори здатні впливати на розмір заощадження. Але все ж таки найважливішим визначником змін у споживанні залишається фактично використовуваний дохід.

У середині ХІХ ст. Ф. Модільяні розробив модель поведінки споживача, яку називають «Гіпотеза життєвого циклу», в якій досліджував основні детермінанти споживання населення. Модель вбачає в заощадженнях результат особи забезпечити собі можливість споживання у старості. В основу було покладено функцію споживання раціонального індивіда, запропоновану Фішером.

Модель поведінки споживача можна описати такими положеннями:

1. Раціональний споживач намагається отримати максимум задоволення від споживання за весь життєвий цикл, з першого року його трудової діяльності по останній рік очікуваної тривалості життя.

2. Зміни доходу протягом життя особи є передбачуваними. Оскільки до уваги беруть лише трудовий дохід, який розподіляється на два періоди: робочий – із високими доходами – та пенсійний – з низькими доходами.

3. У період низьких доходів задоволення від додаткової одиниці споживання є більшим, ніж за втрату додаткової одиниці споживання в роки з високими доходами.

4. Розмір споживчих видатків особи визначається як її сукупним трудовим доходом, так і ті майном, яким вона володіє, ще до початку трудової діяльності.

5. Основною мотивацією заощадження є мета забезпечення споживання в період не трудової діяльності. Індивід, заощаджуючи під час трудового періоду та використовуючи заощаджені кошти на пенсії, споживає постійну частку доходу, заробленого в роки трудової діяльності.

Вчений звертає увагу на те, що людина за все своє життя проходить певні цикли: у молодості, коли вона починає тільки працювати, отримує невисокі доходи; у середньому віці, коли людина набуває досвіду, доходи досягають максимуму, та в старості вони знижуються. Згідно з теорією Ф. Модільяні, населення вирівнює рівень споживання за рахунок поточних доходів: молоді люди будуть брати в борг, люди середнього віку – заощаджувати, а люди похилого віку – «проживати» те, що заощаджено. Таким чином, теорія вказує на декілька несподіваних факторів, які впливають на норму заощаджень у країні. Отже, ві-

кова структура населення, є важливим фактором, який визначає поведінку обсягу споживання і заощадження.

На рисунку 2 подано схему споживання, заощадження та витрачання заощаджень за весь період життя. Протягом усього життя потік споживчих видатків C є рівномірним і становить разом $C \cdot NL$. У той період, коли людина не працює за віком, такі споживчі видатки фінансуються за рахунок заощаджень, що накопичувалися протягом трудового періоду життя. Отже, заштриховані відрізки $(Y_L - C) \cdot WC$ і $C \cdot (NL - WL)$ є рівними.

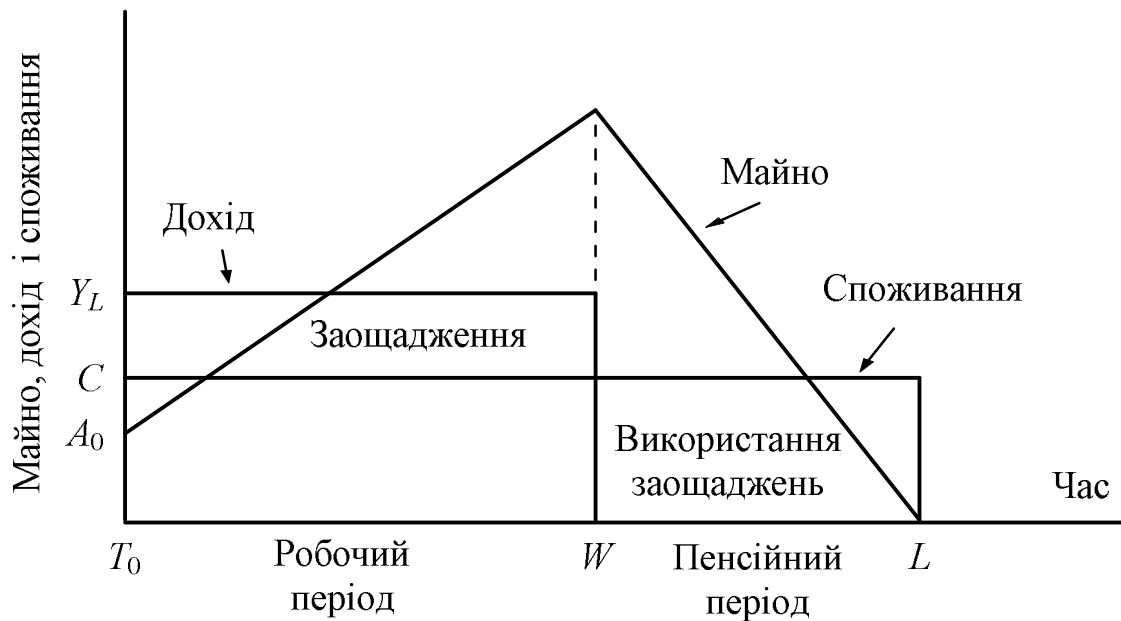

Рисунок 2 – Схема моделі життєвого циклу [4, с. 170]

Аналіз гіпотези життєвого циклу показує, що розмір майна змінюється повільно у короткостроковому періоді, таким чином саме зміни поточного доходу спричиняють зміни середньої схильності до споживання.

Отже, важливо відзначити, що теорія життєвого циклу споживання полягає в тому, що складаються такі плани споживання, щоб досягти рівномірного рівня споживання шляхом заощадження у періоди високих доходів і витрачання заощаджень у періоди незначних доходів.

Теорія життєвого циклу споживання – це також і теорія життєвого циклу заощадження. Теорія передбачає, згідно з рисунком 2, що працюючи, люди заощаджують на той період, коли не будуть мати змоги працювати за віком. Зауважимо, що люди прагнуть мати рівномірний рівень споживання протягом усього життя. Але ж дохід у часі може розподілятися не так рівномірно. Ми помітили, що теорія життєвого циклу заощадження передбачає, що люди багато заощаджують у той період, коли їх доходи вищі за середні протягом життя, і більше витрачають заощаджень, коли їх доходи нижчі за середні упродовж життя.

Згідно з теорією постійного доходу, реакція споживачів в основному залежить від постійності доходів. Наприклад, якщо доходи постійні, то споживачі, очевидно, збільшать споживання. Навпаки, якщо доходи виключно тимчасові, то значна частина приросту доходу заощаджуватиметься.

Відповідно до гіпотези, стверджується, що в нижній частині розподілу доходів перебувають переважно молодь і люди похилого віку. Середня схильність до споживання осіб цієї категорії є високою. Вони підвищують рівень поточного споживання, незважаючи на те, що рівень їх доходів є низьким: молоді люди беруть позику, очікуючи зростання доходів у майбутньому, а люди похилого віку використовують заощадження, нагромаджені протягом усього життя. У верхній частині розподілу перебувають люди середнього віку. Середня схильність до споживання цих людей є низькою. Це спричинено тим, що вони або сплачують відсотки за позики, взяті у більш молодому віці, або ж заощаджують на старість.

Але поряд з тим необхідно враховувати також інші фактори: заощадження можуть приносити дохід; можливість існування додаткових мотивів заощаджень; невизначеність щодо тривалості життєвого циклу.

Згідно з теорією функції споживання М. Фрідмана, основним визначником споживання особи є її постійний дохід.

Модель постійного доходу вивчає фактори, що впливають на формування споживання. Відповідно до моделі життєвого циклу вона також ґрунтується на висновках моделі міжчасового вибору споживача І. Фішера, тобто споживання визначається не поточним доходом, а доходом, який індивід сподівається отримати за весь життєвий цикл. Зауважимо, як і гіпотеза життєвого циклу, гіпотеза Фрідмана стверджує, що людина прагне постійності у споживанні. Але, на відміну від моделі життєвого циклу Модільяні, серед основних положень якої передбачуваність змін доходу людини, гіпотеза постійного доходу стверджує, що особисті доходи осіб змінюються тимчасово та у випадковий спосіб, отже, їх динаміку передбачити не можна.

Для пояснення надмірної чутливості споживання до змін доходу було запропоновано такі гіпотези. Перша – споживачі, плануючи свої видатки, стикаються з ліквідним обмеженням, неможливістю отримання позики. Розраховуючи на вищий дохід у майбутньому періоді, індивіди нездатні збільшити своє поточне споживання у зв'язку з низьким рівнем поточного доходу. Тому відбувається різкий стрибок споживання коли, особа переходить зі стану низьких доходів у стан високих доходів.

Друге пояснення представлене гіпотезою недалекоглядності. Частина споживачів поводить себе нерационально, не використовуючи доступної інформації. Як наслідок, не розрізняє, які зміни поточного доходу є постійними, а які – тимчасовими. Отже, їх споживання визначає поточний, а не постійний дохід.

Важливим моментом у М. Фрідмана є те, що споживання залежить головним чином, від перманентних доходів, а різного походження заощадження та позики сім'я використовує для вирівнювання просторової різниці в прибутках.

У всякому разі М. Фрідман зробив висновок: усі люди, незалежно від статі, віку, професії, місця проживання, вирівнюють використання поточних доходів на споживання та заощадження.

Описані гіпотези є певною мірою фундаментальними. Вони взаємодоповнюють одна одну. Невдовзі обидва підходи до пояснення поведінки домогосподарств у сфері споживання було поєднано в єдину гіпотезу життєвого циклу /

постійного доходу, яка враховувала як аналіз сподівань споживачів щодо їх майбутніх доходів моделі Фрідмана, так і дослідження Модільяні впливу розміру майна та демографічних факторів на споживчі видатки населення.

Висновки. Підсумовуючи, можна впевнено сказати, що загальний підхід життєвого циклу входить сьогодні в добу свого розквіту. Широкий аналіз і значне застосування численних емпіричних моделей дає змогу проаналізувати категорію споживання та заощадження на мікроекономічному рівні для кращого розуміння її макроекономічної природи.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є те, що необхідно більш детально проаналізувати фактори, які впливають на рівень споживання та заощадження в сучасному світі.

Список літератури

1. Економічна теорія / Є.М. Воробйов [та ін.]. – Х., К.: Карвін, 2003. – 704 с.
2. Дмитриева Е.А. Основные мероприятия по привлечению средств во вклады в коммерческих банках Украины / Е.А. Дмитриева // Фінансовий і банківський менеджмент: досвід та проблеми: доп. і виступ. на IV Міжнар. наук. конф. студентів і молодих вчених: [тези]. – Донецьк, 2010. – С. 125-127.
3. Історія економічних учень / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – 1300 с.
4. Макконнелл Р. Экономикс. / Р. Макконнелл. – М.: Республика, 1993. – 175 с.
5. Центральний банк і грошово-кредитна політика: підручник / А.М. Мороз [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2005.
6. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.bank.gov.ua>>.
7. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

УДК [339.13:671.11]+330.322

Озаріна О.В., канд. екон. наук, доц.,
Гришнякова К.Г. (ДонНУЕТ, Донецьк)

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЇ В ІНФРАСТРУКТУРІ РИНКУ ЗОЛОТА

Розглянуто інновацію в інфраструктурі ринку золота. Досліджено інвестиційну привабливість золота на міжнародному ринку. Запропоновано форми вкладання активів у золото в Україні.

Ключові слова: *золото, інвестиційна привабливість, інфраструктура ринку золота, інновації.*

Необхідність інновацій в інфраструктуру ринку золота обумовлена збільшенням попиту на цей дорогоцінний метал. Економічна нестабільність протягом останніх років, зростання державного боргу та інфляція зумовили підвищення попиту на дорогоцінні метали в усьому світі. Інвестори почали шукати